

УДК 336.64

Попович Л. О.

Університет державної фіскальної служби України

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано динаміку кількості навчальних закладів у сфері вищої освіти, структуру видатків на вищу освіту за джерелами фінансування в Україні. Також досліджено динаміку кількості студентів закладів вищої освіти за джерелами фінансування за період 2014–2016 рр. Виявлено, що недостатність державного фінансування змушує заклади вищої освіти шукати інші джерела залучення фінансових ресурсів.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, фінансування, джерела позабюджетних надходжень, джерела фінансування.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується великою кількістю молодих людей, які бажають і здобувають вищу освіту. Викликано це такими факторами: 1) доступністю вищої освіти, оскільки інституційна структура закладів вищої освіти добре розвинена; 2) значимістю і вагою людини, яка має вищу освіту у суспільстві; 3) здатністю суспільства створювати й ефективно використовувати знання [8].

Тому вища освіта виступає фактором задоволення духовної та культурної сфер життєдіяльності людини. Її також можна розглядати як особливу інвестицію у майбутнє. Здобуття освітнього капіталу під час навчання є пріоритетним у житті людини та спонукає до подальшого саморозвитку. Сфера фінансування освіти є основним важелем впливу держави на процес позитивних зрушень у закладах вищої освіти та основним інструментом у досягненні високих результатів освітньої сфери країни загалом, що й зумовлює актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика, пов'язана з фінансуванням закладів вищої освіти, є предметом дискусій та досліджень у багатьох країнах. Чимало вчених пропонують різні способи поліпшення фінансування та забезпечення стабільного розвитку освіти. Зокрема, проблемам фінансування закладів вищої освіти присвячено праці вітчизняних учених, таких як: О. Длугопольський [6], Т. Добко [2], А. Касич [3], О. Комарова [5], Є. Ніколаєв, Л. Парфьонова [8], О. Панич [7], Ю. Семенець [9], Ю. Федорченко [11] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес знаних науковців до вибраної проблематики, дослідження фінансування вищої освіти як стратегічного ресурсу соціально-економічного і культурного розвитку суспільства не втрачає актуальності. В останні роки активно дискутується зміна механізму фінансування закладів вищої освіти.

Мета статті полягає в аналізі динаміки кількості навчальних закладів у сфері вищої освіти, структури видатків на вищу освіту за джерелами фінансування України, дослідженні динаміки кількості студентів закладів вищої освіти за джерелами фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерні для країни складні фінансові обставини супроводжуються суттєвими бюджетними обмеженнями, і за таких обставин формування умов для синергії результатів державного управління, освітніх процесів і промислового потенціалу має стати фундаментом для забезпечення інноваційного розвитку економіки. На сучасному етапі розвитку України система вищої освіти набуває особливого значення для побудови економіки знань. Жорсткі зовнішні та внутрішні умови, що сформовані для України, зумовлюють пошук дже-

рел зростання та переходу до нових сходинок технологічного укладу для країни.

Сектор вищої освіти на рівні з іншими галузями економіки має необхідність в інвестиціях, мотиваціях та підтримці. З одного боку, надання освітніх послуг – це сфера виробництва, яку можна оцінити за показниками продуктивності та ефективності, а з іншого – підвищення якості життя громадян та забезпечення стабільності суспільного устрою загалом. Як підкреслює О. Панич [7], інвестиції у вищу освіту – це питання соціальної відповідальності і безпеки. Втім, проблема фінансування охоплює не лише питання кількості коштів, а й механізмів фінансування, а також супутнього регулювання, яке впливає на розподіл цих коштів. Стимули для розвитку закладів вищої освіти залежать від загальної економічної політики держави.

Варто зазначити, що в Україні до останнього часу модель фінансування науки й освіти була сформована на основі історичного досвіду та мала маргінальний вигляд, адже не враховувала викликів сучасного світу та підходів до реалізації передових наукових проектів. Останні законодавчі зміни дещо вдосконалили нормативно-правове поле у сфері надання освітніх послуг та ведення наукової діяльності, проте інституційні зміни ще мають бути продовжені з урахуванням подальшої трансформації системи фінансування.

Зокрема, реформа вищої освіти розпочалася з реконструкції мережі освітніх закладів. Як зауважує Ю. Федорченко [11], важливим складником реформи сфери вищої освіти став процес оптимізації мережі закладів вищої освіти (ЗВО) країни. Ефективність такого процесу залежить від адекватного розуміння його ролі та завдань. Оптимізація мережі ЗВО є не лише бажаним результатом реформи системи вищої освіти, а й інструментом, за допомогою якого можна отримати іншу реальність у сфері вищої освіти.

На нашу думку, сучасний стан розвитку освітньої сфери характеризується відсутністю належного рівня оптимізації мережі ЗВО, що є важливим інструментом вдосконалення системи освіти. Поряд із цим досить низькою залишається якість вищої освіти, про що свідчить невизнання наших дипломів у переважній більшості розвинених країн світу. Крім того, надважливими питаннями, які вирішено у провідних країнах світу, є взаємозв'язок наукових розробок з їх прикладним застосуванням, розбудова взаємозв'язку сфери науки, вищої освіти з економікою та суспільним розвитком. Такий зв'язок є новим для українських реалій, що формує необхідність узгодження реформ в освітній галузі України з тенденціями фінансування освіти і науки в міжнародній практиці. У табл. 1 розглянемо, як змінилася кількість навчальних закладів вищої освіти за період 2014–2016 рр.

Таблиця 1

Кількість закладів вищої освіти в Україні в 2014–2016 рр.

Показники	Навчальний період			Абсолютне відхилення, +/-	
	2013/14	2014/15	2015/16	2015 до 2014	2016 до 2015
Кількість закладів, усього од. У т. ч.	767	664	659	-103	-5
державної та комунальної	609	520	525	-89	5
приватної	158	144	134	-14	-10
Кількість студентів, усього осіб У т. ч. на відділеннях	1992882	1689226	1605270	-303656	-83956
денних	1309592	1153293	1141291	-156299	-12002
вечірніх	5555	4797	3822	-758	-975
заочних	677735	531136	460157	-146599	-70979
Прийнято, всього осіб У т. ч. на відділення	428356	361110	323064	-67246	-38046
денні	315569	279632	263713	-35937	-15919
вечірні	876	804	500	-72	-304
заочні	111911	80674	58851	-31237	-21823
Випущено, всього осіб У т. ч. відділень	560381	484482	447418	-75899	-37064
денних	321807	293553	272977	-28254	-20576
вечірніх	2324	1695	1619	-629	-76
заочних	236250	189234	172822	-47016	-16412

Джерело: розраховано автором на основі [1]

Як показують результати розрахунків, кількість закладів вищої освіти невинно зменшується. Так, у 2015 р. було ліквідовано 103 заклади, а в 2016 р. – п'ять. Серед них у 2015 р. було закрито 89 закладів із державною та комунальною власністю та 14 – із приватною власністю; у 2016 р. закрито ще 10 закладів із приватною власністю, однак з'явилося п'ять закладів із державною власністю. Слід також звернути увагу на тотальне скорочення кількості студентів. Однією з причин є суттєве скорочення рівня народжуваності в Україні, яке розпочалося у 90-х роках минулого століття. Небажання звертати увагу на цю тенденцію з боку керівників освітніх закладів призвело до того, що заклади вищої освіти виявилися неготовими до такого зменшення кількості абітурієнтів.

Як зауважує у свої працях А. Касич [3], загалом процес фінансування освіти залежить від базового підходу до його здійснення та передбачає вибір однієї з можливих альтернатив: державне та комерційне фінансування, за рахунок спонсорських внесків, комбіноване фінансування тощо. Так, фінансування державних закладів освіти здійснюється

за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей національного господарства, держпідприємств, організацій, а також додаткових джерел.

На рис. 1 відображено структуру джерел фінансування в Україні та в інших країнах Центральної і Східної Європи станом на 2015/2016 н. р.

На рис. 1 чітко видно, що в країнах Центральної і Східної Європи переважає державне фінансування діяльності закладів вищої освіти. Зокрема, у таких країнах, як Естонія, Словенія та Польща, даний показник перевищує 80%. Що стосується України, то сучасний стан системи фінансування вищої освіти характеризується тим, що ключовим негативним фактором, який ускладнює реформування системи вищої освіти, є недостатність фінансування. Основними джерелами фінансового забезпечення закладів вищої освіти є:

- надходження коштів із державного та місцевих бюджетів (50,5%);
- надходження коштів від фізичних осіб (за надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти) та власні кошти (переважно за реалізацію продукції та послуг власного виробництва – 49,5%).

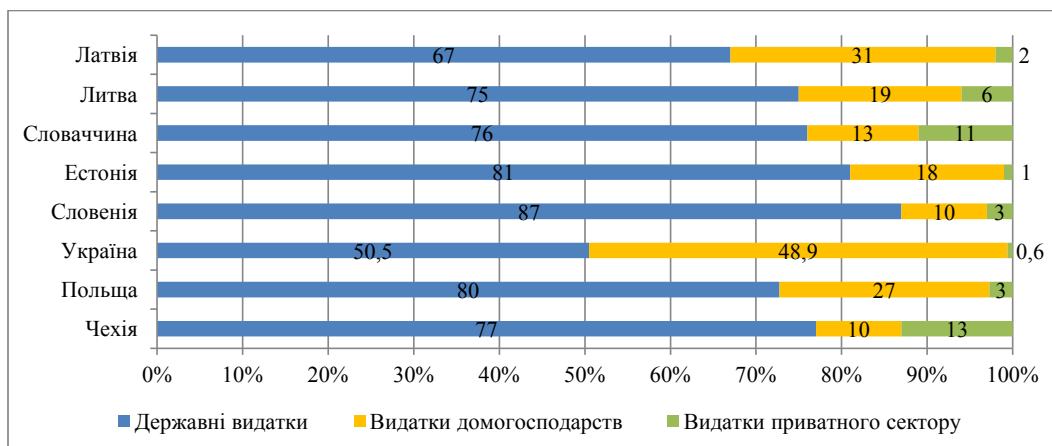

Рис. 1. Структура витратів на вищу освіту за джерелами фінансування у країнах Центральної і Східної Європи станом на 2015/2016 н. р., %

Джерело: складено на основі [12]

Видатки зведеного бюджету на освіту в Україні в 2014–2016 рр.

Показники	Рік						Абсолютне відхилення, +/-	
	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	%	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	%	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	%	2015 до 2014	2016 до 2015
	2014		2015		2016			
Всього	523004,8	100,0	679871,4	100,0	701801,3	100,0	156866,6	21929,9
з них								
на освіту – всього	100105,6	19,1	114193,5	16,8	109155,2	15,6	14087,9	-5038,3
у тому числі								
дошкільну	15186,4	2,9	18142,2	2,7	16949,0	2,4	2955,8	-1193,2
загальну середню	42421,4	8,1	49668,3	7,3	46781,9	6,7	7246,9	-2886,4
професійно-технічну	5885,2	1,1	6171,2	0,9	5236,8	0,7	286	-934,4
вищу	28340,5	5,4	30981,8	4,6	30595,9	4,4	2641,3	-385,9

Джерело: розраховано автором на основі [1]

В Україні у закладах вищої освіти навчається майже 90% молоді у віці від 17 до 22 років, тоді як в інших країнах цей показник закріпився на рівні 30–45% [10]. Отже, через завелику кількість студентів ЗВО рівень бюджетних видатків на одного студента в Україні значно нижчий, аніж у провідних країнах світу. Це об'єктивне явище, що пов'язане з порівняно невисоким рівнем ВВП на душу населення, а також жорстким обмеженням в Україні бюджетного фінансування навчальних і наукових програм [5].

Насамперед у табл. 2 варто розглянути основні тенденції надання коштів на освіту з державних джерел за період 2014–2016 рр.

Як бачимо, обсяги державного фінансування зростають із кожним роком протягом усього аналізованого періоду. Так, у 2015 р. видатки зведеного бюджету на освіту в Україні зросли на 156 866,6 тис. грн., а в 2016 р. – на 21 929,9 тис. грн. порівняно з минулим періодом. Однак слід зауважити, що державне фінансування

вищої освіти є недостатнім. Так, видатки на розвиток вищої освіти становлять майже половину від обсягу видатків на загальну середню освіту. Також варто відзначити, що в 2016 р. цей показник зменшився на 385,9 тис. грн.

На рис. 2 наведено динаміку фінансування вищої освіти з позабюджетних джерел.

Як видно з наведених даних, у 2015 р. спостерігалось значне зростання надходжень грошових коштів із недержавних джерел, а саме на 2 589 млн. грн., тоді як у 2016 р. відбулося значне зменшення цього показника до рівня 30 595,9 млн. грн., що на 378,26 млн. грн. менше, ніж у попередньому році.

На рис. 3 наведено динаміку кількості студентів закладів вищої освіти за джерелами фінансування їх навчання у 2011–2016 рр.

Відповідно до наведених даних, протягом усього аналізованого періоду зменшується кількість студентів, які навчаються як за державною формою фінансування, так і за кошти фізичних

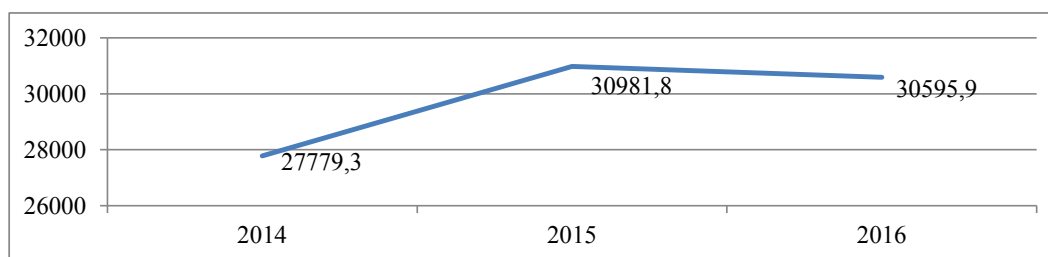

Рис. 2. Динаміка обсягів фінансування вищої освіти з позабюджетних джерел у 2014–2016 рр., млн. грн.

Джерело: складено на основі [1; 12]

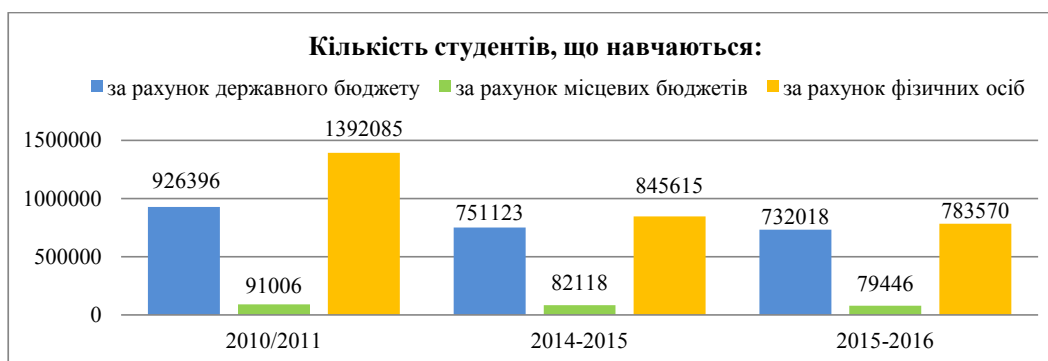

Рис. 3. Кількість студентів ЗВО за джерелами фінансування їх навчання у 2011–2016 н. р.

Джерело: розраховано автором за даними [1]

осіб. У 2010/2011 н. р. кількість студентів, що навчаються за контрактом, значно перевищувала кількість студентів, що навчаються за державним замовленням, однак останнім часом ці показники стали майже рівними. Так, у 2010/2011 н. р. кількість студентів, що навчаються за кошти фізичних осіб, становила 1 392 085 осіб, у 2014/2015 н. р. – 845 615 осіб, а в 2015/2016 н. р. цей показник зменшився до 783 570 осіб.

У табл. 3 наведено динаміку кількості студентів за джерелами фінансування їх навчання у 2011–2016 рр. Отже, у 2015/2016 н. р. частки студентів які навчаються за кошти державного бюджету та за кошти фізичних осіб, становили 49% та 46% відповідно. Приблизно на одному рівні зберігається навчання за кошти органів державної влади та коштів юридичних осіб, однак цей показник також має неоднорідну тенденцію.

Зокрема, за даними Держкомстату, у 2015/2016 н. р. сфера вищої освіти отримала від держави 21,1 млрд. грн. (4,9% зведеного бюджету, 1,5% ВВП). Також більше 10 млрд. грн. надходить у сферу вищої освіти від фізичних та юридичних осіб, передусім у вигляді оплати навчання студентів-контрактників. Україна витрачає на сферу вищої освіти близько 2% свого ВВП, що є одним із найвищих показників у світі [6].

Варто погодитися з Т. Добко, який зауважує, що внаслідок кризи соціального добробуту все частіше європейські країни вслід за Великобританією, поступово переміщують тягар оплати за навчання з державного фінансування на плечі самих студентів і їх родин [2]. Така тенденція спостерігається і в Україні. Недостатність державного фінансування змушує заклади вищої освіти шукати інші джерела залучення фінансових ресурсів (власний дохід, який може бути отриманий різними джерелами: проекти, дослідження, консультаційні та інші послуги, оренда обладнання, приміщень тощо) для забезпечення нормального режиму роботи.

Зауважимо, що відповідно до аналітичного огляду системи вищої освіти Національного агентства Erasmus [13], найбільша частка позабюджетних надходжень закладів вищої освіти отримується за рахунок плати фізичних осіб за навчання, яка дорівнює від 350 до 2 500 євро за навчальний рік. Фінансування приватних ЗВО повністю незалежне від держави. Головне джерело їхніх доходів – це оплата за навчання. Приватні ЗВО є фінансово незалежними від держави і тому мають фінансову автономію.

До інших джерел надходження додаткових коштів українських ЗВО входить надання позаосвітніх послуг, які приносять дохід. До таких можна віднести: надання приміщень в оренду для проведення конференцій, надання в оренду студентських гуртожитків, забезпечення харчування, надання інформаційно-консультаційних послуг,

комерційне використання результатів наукових досліджень, користування мережею Інтернет; надання транспортних засобів в експлуатацію; організацію платної музейної та виставкової діяльності; відкриття виставок-продажів наукових та творчих доробків; продаж тренінгових матеріалів; організацію платних вебінарів; проведення театральних вистав та концертів; установа абонементної плати за користування бібліотечними активами; проведення підготовчих курсів; доходи від діяльності науково-дослідних підрозділів та науково-видавничої діяльності тощо.

Слід зауважити, що наведена вище структура бюджетного та позабюджетного фінансування (рис. 1, табл. 3) зустрічається далеко не в усіх закладах вищої освіти. Зазвичай обсяги фінансування з державних джерел набагато перевищують обсяги власних коштів навчальних закладів. Зокрема, до рейтингу провідних світових університетів входять два українські заклади вищої освіти: Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Фінансування Київського національного університету імені Тараса Шевченка є привілейованим, тому фінансування цього закладу можна розглянути як модель.

Так, обсяг фінансування Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2017 р. становив 1 465,4 млн. грн. Фінансування за загальним фондом 2017 р. становить 1 042,7 млн. грн., або 71,2%, за спеціальним фондом – 422,7 млн. грн., або 28,8% від загального обсягу фінансування [4].

За спеціальним фондом фактично надходження у 2017 р. за всіма бюджетними програмами (освітня та наукова діяльність, навчання у ліцеї і коледжах, інші послуги) становили 429,0 млн. грн. Зокрема, за програмою КПКВ 2201280 «Підготовка кадрів Київським національним університетом імені Тараса Шевченка» отримано надходжень 407,5 млн. грн. [4] (табл. 4).

Основним джерелом надходжень до спеціального фонду в університеті є платні послуги з підготовки студентів, які становлять 69,1% від загальної суми надходжень. Доходи від досліджень, наукових розробок, проектів досліджень та розробок, а також науково-дослідницької діяльності становлять 5,05% від загальної суми зароблених. Благодійні внески, гранти, подарунки, платіжні доручення становлять 9,1% від загальної суми, а в консолідованому бюджеті установи ця цифра становить близько 1,5% [4].

Як видно з наведених даних, система фінансування київського закладу вищої освіти характеризується тим, що вона має чітко визначені тенденції державного регулювання освітнього процесу.

Таким чином, як зауважує Ю. Семенець, основними характеристиками сучасного стану фінансування національної системи вищої освіти [9]:

Таблиця 3

Структура студентів ЗВО за джерелами фінансування їх навчання у 2011–2016 рр.

Показники	Навчальний період			Абсолютне відхилення, +/-	
	2010/11	2014/15	2015/16	2015 до 2011	2016 до 2015
Питома вага студентів (%), які навчалися за рахунок					
державного бюджету	38,3	44,5	45,6	6,2	1,1
місцевих бюджетів	3,8	4,9	4,9	1,1	0
органів державної влади, юридичних осіб	0,4	0,6	0,6	0,2	0
фізичних осіб	57,5	50,0	48,9	-7,5	-1,1

Джерело: розраховано автором на основі [1]

Структура фактичних надходжень до Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальним фондом у 2017 р.

Джерела надходжень	Сума, грн.	%
Навчання за контрактом студентів	281,6	69,1
Доходи від досліджень, наукових розробок, проектів досліджень та розробок, а також науково-дослідницької діяльності	20,58	5,05
Навчання за контрактом аспірантів, докторантів, здобувачів, слухачів, кандидатські іспити, курси іноземних мов тощо	11,21	2,75
Проживання у гуртожитках студентів, аспірантів, докторантів тощо	42,79	10,5
Оренда приміщень	2,0	0,5
Інші послуги (ВПП, послуги Інтернет, телефонні послуги, брукхт, інше)	7,8	1,9
Благодійні внески, гранти, дарунки	9,1	2,2
Суми за дорученнями (Інститут Конфуція)	2,6	0,6
Надання послуг центрами харчування	30,3	7,4
Всього	407,5	100,0

Джерело: складено на основі [4]

– недостатній рівень фінансування;
 – широке державне замовлення на підготовку фахівців;
 – незбалансованість джерел фінансування вищої школи.

Сьогодні бюджетне фінансування є досить обмеженим та покриває тільки необхідні для виживання закладів вищої освіти статті витрат, передусім це заробітна плата персоналу, стипендії та комунальні платежі. Матеріально-технічний розвиток ЗВО намагаються забезпечувати за власні кошти, які формуються, насамперед, завдяки платним освітнім послугам. Розв'язання проблеми фінансування матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти стане потужним інструментом розвитку що в результаті сприятиме забезпеченню якості вищої освіти як чинника розвитку економіки знань.

Окрім того, обсяги бюджетного фінансування освіти за державним замовленням практично не передбачають капітальних видатків у зв'язку з

обмеженістю бюджетних коштів. Наявна демографічна ситуація (зниження кількості абітурієнтів) не дає змоги необґрунтовано підвищувати вартість навчання за контрактною формою, включаючи в неї інвестиційні витрати. Отже, постає закономірна необхідність оптимізувати розподіл наявних ресурсів закладів вищої освіти, що дасть можливість виділяти кошти на інвестиційні витрати.

Висновки. Підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі особливого значення набули проблеми у сфері фінансування закладів освіти, до яких можна віднести: незбалансованість джерел фінансування вищої школи (значне превалювання державної частки); недостатнє фінансування інноваційних потреб закладів вищої освіти та розвитку науково-педагогічного потенціалу; відсутність чіткої стратегії розвитку фінансування. З огляду на це, наявні форми фінансового забезпечення закладів вищої освіти потребують подальшого поліпшення і пошуку напрямів його вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Добко Т.А. Управління вищим навчальним закладом в умовах диверсифікації джерел фінансування вищої освіти. Новий колегіум. 2017. № 1(87). С. 22–31.
3. Касич А.О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2587>.
4. КНУ імені Тараса Шевченка. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/zvit/zvit-rektora-2017.pdf>.
5. Комарова О.А. Освітній потенціал: теоретико-методологічні та практичні аспекти формування. Кіровоград: ДЛАУ, 2009. 336 с.
6. Ніколаєв Є., Длугопольський О. Реформа вищої освіти України: реалізація профільного закону. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/HE-shadow-report-final.pdf>.
7. Панич О. Реформа фінансування вищої освіти. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1068-reforma-finansuvannya-vishchoji-osviti-na-shcho-slid-zvernuti-uvagu>.
8. Парфьонова Л.Г. Місце та роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1324/1/DO%87.pdf>.
9. Семенець Ю.А. Аналіз стану фінансування системи вищої освіти в Україні. Інтернаука. Серія «Економічні науки». 2017. № 5(5). С. 77–83.
10. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс / В.А. Трайнев, С.С. Мкртчян, А.Я. Савельев. М.: Дашков; К., 2010. 392 с.
11. Федорченко Ю. Оптимізація мережі ЗВО: бажаний результат. URL: <http://osvita.ua/vnz/reform/58357>.
12. Education at a Glance 2016: OECD Indicators. OECD. URL: <http://www.oecd.org/education/education-at-a-glance19991487.htm>.
13. Overview of the Higher Education System in Ukraine. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). 2017. 32 p. URL: https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/countryfiches_ukraine_2017.pdf.

Попович Л. О.

Університет государственной фискальной службы Украины

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье проанализированы динамика количества учебных заведений в сфере высшего образования, структура расходов на высшее образование по источникам финансирования в Украине. Исследована динамика количества студентов учреждений высшего образования по источникам финансирования за период 2014–2016 гг. Выявлено, что недостаточность государственного финансирования заставляет высшие учебные заведения искать другие источники привлечения финансовых ресурсов.

Ключевые слова: высшее образование, высшие учебные заведения, финансирование, источники внебюджетных поступлений, источники финансирования.

Popovich L. O.

University of the State Fiscal Service of Ukraine

ANALYSIS OF THE MODERN FINANCING HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

Summary

The article analyzes the dynamics of the number of higher educational institutions, the structure of expenditures for higher education by sources of financing of Ukraine. The dynamics of the number of students of higher educational institutions according to funding sources for the period of 2014-2016 is also researched. It was found that the lack of public funding forces higher education institutions to look for other sources of financial resources.

Key words: higher education, higher educational establishments, financing, sources of extrabudgetary revenues, sources of financing.

УДК 332.2.021.8

Руда Л. П.

Причепя І. В.

Вінницький національний технічний університет

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті досліджено перспективні напрями вдосконалення моделі розвитку аграрного сектору. Здійснено ґрунтовний аналіз наукових поглядів на проблеми розвитку аграрного сектору і сільських територій. Обґрунтовано необхідність створення адекватної методичної бази аналізування сільськогосподарського виробництва як основи для прийняття управлінських рішень. Установлено критерії ідентифікації моделі розвитку аграрного сектору. Визначено показники оцінювання стану та рівня розвитку сільських територій.

Ключові слова: аграрний сектор, моделі розвитку, сільські території, ефективність, громади, управління.

Постановка проблеми. Аграрний сектор є одним із найпотужніших секторів економіки, що забезпечує рівень економічної стійкості та продовольчої безпеки країни. Трансформаційні процеси, що відбулися в аграрному секторі, спричинені проведенням економічних реформ та дією цілої низки соціально-економічних факторів, посилили суттєвий рівень диференціації регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку аграрного сектору та сільських територій присвячено роботи вітчизняних науковців О. Бородіної, П. Гайдуцького, С. Коляденко, Ю. Лупенко, О. Мороза, Ю. Нестерчук, Х. Питули, В. Проценка, П. Саблука, В. Скальського, О. Стефанюк, Г. Черевко, Є. Ходаківського, О. Топчієва, Т. Уманець та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні здобутки науковців, слід відзначити, що питання перспективних напрямів розвитку аграрного сектору потребує подальших досліджень. Ураховуючи наявні проблеми в процесі забезпечення ефективності аграрної

політики в Україні, актуалізується питання створення адекватної методичної бази аналізування сільськогосподарського виробництва як основи для прийняття управлінських рішень. Отже, слід проаналізувати наявні підходи у науковій літературі, що дасть можливість визначити оптимальний варіант ідентифікації зазначених процесів.

Мета статті полягає у встановленні критеріїв ідентифікації моделей розвитку аграрного сектору і сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформаційні процеси, що відбувалися в аграрному секторі України, стали причиною появи низки трансформаційних ознак: зникнення старих та появи нових домінуючих організаційно-правових форм господарювання; змін у підходах до визначення власності; суттєвих структурних змін в аграрному секторі. Подальший розвиток аграрного сектору напряму залежатиме від ефективного механізму господарювання у цій сфері. Особливістю даних процесів є наявність чітких територіальних характеристики. Саме від їх адекватного трактування та